

ખબર (દાર)

વિકાસ નારાયણ રાય

સંવિધાન મેં દબંગ હી નહીં ઉત્પીડિત ભી!

ભારતીય તંત્ર મેં એક અઝીબ કશમકશ દેખને કો મિલ રહા હૈ. જાતીય ઉત્પીડિન કે ખિલાફ બને એસપી એસ્ટી એક્ટ પર સુપ્રીમ કોર્ટ કી સંવિધાનિક વ્યવસ્થા કો ઉત્પીડિત સમાજ કે હી જન આન્દોલન ને સંવિધાન બચાને કે નામ પર ચુન્નીતી દે ડાલી હૈ. યહ સંભવ હુા કર્યોંક ભારતીય સંવિધાન મેં, સમાનતા ઔર સ્વતંત્રતા જેસે મૌલિક અધિકારોં કા ક્રમશ: સામાજિક સમતા ઔર ન્યાયિક વિવેક સે સામંજસ્ય કિયા ગયા હૈ. મૌજૂદા રસ્સાકશી મેં સુપ્રીમ કોર્ટ ઇસ સામંજસ્ય કે એક સિરે પર ખાડા દિખા ઔર જન આન્દોલન દૂસરે પર!

ફિલહાલ, દો અપ્રેલ કે દલિત બંદ ને સંઘ કો હિંદુત્વ રાજનીતિ પર ગહરી ચોટ કી હૈ. યહ કહના અતિશાયોક્તિ નહીં હોય કિ દલિત સમાદાય કે ઇસ વ્યાપક આક્રોશ પ્રદર્શન સે ભાજપા કા 'સમરસા' કે એઝેંડે મેં લિપટા સાંવિધાન પરિવર્તન કા આયામ એકવારો રાજનીતિક નેપથ્ય મેં પહુંચ ગયા. ઇસ પરિપ્રેક્ષ્ય મેં, દસ અપ્રેલ કે પ્રસ્તાવિત સંઘી બંદ કે ગઈ નિહાતાર્થ હૈં. દરઅસલ, બિના સમતા (equity) કે સમાનતા (equality) થોપેની કો કવાયદ, મસલન જાતિગત આરક્ષણ પર પ્રશનચિહ્ન, દેશ કો એક અસંવૈધાનિક પરિણાતી કી ઓર હી લે જાણ્ણી.

યું આરએસએસ સંચાલિત રખ્યો મેં, ભારતીય સંવિધાન કે અનુચ્છેદ 14, 15, 16, 17 મેં સમાનતા ઔર સમતા કે દલિત સામંજસ્ય કો વ્યવહાર મેં તો રાજ હી તાડા જા રહા હૈ. સરસરી નજર સે દેખને પર ભી, ઉનકે સમર્પણોની કે આયે દિન કે બેલગામ દલિત ઉત્પીડિન કે પ્રસંગ, ઉનકે અપને 'હિંદુ એકતા' નારે કા મખૂલ બનતે હૈં. જવકિ સંઘ, ન ઇસ નારે કે પાખંડ કો છોડ સકતા હૈ ઔર ભલા અપને ધર સમર્પણોની કો તો ટોકે ભી કૈસે!

યે અનુચ્છેદ, ભારતીય સંવિધાન કે ભાગ તૌન મેં દર્જ મૌલિક અધિકારોની કે વે રૂપ હૈં, જો સંવિધાન કે બુનિયાદી ઢાંચે કા હિસ્સા હોને કે ચલતો, બદલાવ કા નિશાના નહીં બનાયે જા સકતે. ઇનકે તહત હી રોજગાર ઔર શિક્ષા મેં દલિતોની કે લિએ આરક્ષણ કરના સંભવ હોતા હૈ. સંવિધાન કે ભાગ સોલહે કે અનુચ્છેદ 335 કે તહત સરકારી સેવાઓની ઔર પદોની મેં દલિતોની ઔર આદિવાસીઓની કે દાખે, પ્રશાસનિક કૃશલતાની કે અનુરૂપ, સ્વીકાર્ય કરે હોયો.

યહાઁ, મૌજૂદા બહસ કે સંવૈધાનિક આયામોની કે પરસ્પર પૂરક રિશ્ટોની કો જાનના જરૂરી હૈ. મૌલિક અધિકારોની મેં, છૂભા-છૂભ પરંપરા સે લાદી જાને વાલી હી અસમર્થતા કાનુનન દંડનીય ઘોષિત હૈ (અનુચ્છેદ 17), ઔર સાથી હી મનમાની યા અનિવિત્ત પિરફટારી ઔર કેદ સે બચાવ કા સમુચ્ચિત અધિકાર ભી (અનુચ્છેદ 22) સખી કો હાસિલ હૈ. ઇન્ના હી સખી કે લિએ વ્યક્તિગત, ધાર્મિક, અભિવ્યક્તિ કી સ્વતંત્રતા ઔર જીવન ઔર શિક્ષા કે અધિકાર કી અવધારણાની ભી મૌલિક અધિકાર મેં શામિલ હૈનું.

ઉપરોક્ત અનુચ્છેદ 17 કે તહત હી એસપી એક્ટ (અનુસૂચિત જાતિ ઔર અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, 1989) બના હૈ જો ફિલહાલ સુપ્રીમ કોર્ટ કે સમક્ષ દલિત ઉત્પીડિન કે એક મામલે મેં વૈચારધીન થા. અબ ઇસ પર આયે વર્તમાન ફેસલે કી વ્યાપક આતોચના બની હૈ કે એક્ટ કે કઠોર પ્રાવધાનોની કો હલ્કા કર દિયા ગયા હૈ. કમ સે કમ મુકદમા દર્જ કરને સે પૂર્વ જાંચ કે નિર્દેશ કો લેકર તો નિશ્ચિત હી દલિત આંશકી જાયજ હૈ।

તુંત મુકદમા દર્જ હો, યહ સુનિશ્ચિત કરને કે લિએ, ઇસ સમ્બન્ધ મેં કોતાહી કરને વાલે સરકારી કર્માં કો ભી અભિયુક્ત બનાને કી એક્ટ મેં વ્યવસ્થા રહી હૈ. જવકિ, સુપ્રીમ કોર્ટ ને ઇસ તરીકે સાથ કે એક્ટ કે વ્યાપક દુરૂષ્યોગ કિયા જા રહા હૈ, અનિવાર્ય રૂપ સે પ્રાર્થિક જાંચ કે બાત હી મુકદમા દર્જ કરને કા આપ નિર્દેશ જારી કિયા હૈ. યહાઁ વિના આકાર્ડોને કે સચ-ઝાંકી ભૂલ-ભૂલાયે મેં બુસે ભી સ્પષ્ટ હૈ કે સુપ્રીમ કોર્ટ ને સામાજિક વાસ્તવિકતાની એકતરાફ વ્યાખ્યા કી હૈ; ઇસ હદ તક ફેસલે કી વ્યવસ્થા આતોચના બની હૈ કે એક્ટ કે કઠોર પ્રાવધાનોની કો હલ્કા કર દિયા ગયા હૈ. કમ સે કમ મુકદમા દર્જ કરને સે પૂર્વ જાંચ કે નિર્દેશ કો લેકર તો નિશ્ચિત હી દલિત આંશકી જાયજ હૈ।

તુંત મુકદમા દર્જ હો, યહ સુનિશ્ચિત કરને કે લિએ, ઇસ સમ્બન્ધ મેં કોતાહી કરને વાલે સરકારી કર્માં કો ભી અભિયુક્ત બનાને કી એક્ટ મેં વૈચારધીન થા. અબ ઇસ પર આયે વર્તમાન ફેસલે કી વ્યાપક આતોચના બની હૈ કે એક્ટ કે કઠોર પ્રાવધાનોની કો હલ્કા કર દિયા ગયા હૈ. ક્યા યું એક માંદ હોને વાલા એક ભી વાક્યા અગ્રિમ જમાનત લાયક નહીં બનેના! અને એક માંદ હોને વાલા એક ભી વાક્યા અગ્રિમ જમાનત લાયક નહીં બનેના!

સંવિધાન કી દુર્બાદે દેને વાલોનો કો યાદ રખના હોણા કી 'સબત કે બાદ ગિરફતારી' હી સંવિધાન સમ્પત્ત ન્યાયિક પ્રક્રિયા હો સકતી હૈ. સુપ્રીમ કોર્ટ કે ગિરફતારી સે પૂર્વ પુલિસ અધીક્ષક કી અનિવાર્ય બનાને સે એસપી એસ્ટી એક્ટ કે માર્જોર નહીં હોણા બલિક ઇસકી ન્યાયિક પકડ ઔર મજબૂત હી હોણી. ઇસસે વરિષ્ઠ અધિકારી કો એક્ટ કે અંતર્ગત સ્વભૂત જ્યાને સે જુદે હો પક્ષ કે પ્રતિ સીધા જવાબદે બનાયા જા સકેના! ગિરફતારી મેં દેરી કે પ્રતિ ભી ઔર એક્ટ કે દુરૂષ્યોગ કે પ્રતિ ભી!

સંવિધાન કી પ્રાવધાનોને મેં પરસ્પર સામંજસ્ય બેશક અન્નરનિહિત હો, ઉત્તસે સામાજિક યથાર્થ મેં દરાર કી થાથ નહીં મિલતી. જબ મેં યા સબ લિખ રહા હું કી કે ગજરાત સામાજિક વાસ્તવિકતાની એક માર્જોર નહીં હોણી મેં માણિક અધીક્ષક કી અનુમતિ કે અનિવાર્ય બનાને સે એસપી એસ્ટી એક્ટ કે માર્જોર નહીં હોણી હૈ. ઇસી તરફ, ઝાંદે મુકદમે વહી નહીં હોણે જાને એપ્ટ પુલિસ અધીક્ષક કી માર્જોર એપ્ટ એસપી એક્ટ મેં ફર્જી કેસ દર્જ કર હફતોને જેલ મેં રહ્યા. બાદ મેં આદાલત ને કેસ કો ચાર્જ લગાને યોગ્ય ભી નહીં પણ આ ખરિંજ કર દિયા. ક્યા કાઈ ગારંટી દે સકતા હૈ કે ઇસ એક્ટ કે અંતર્ગત દર્જ હોને વાલા એક ભી વાક્યા અગ્રિમ જમાનત લાયક નહીં બનેના!

સામાજિક બદલાવ કે ક્રમ મેં હિસા હોણા દર્દન્ભ નહીં હોણી. સુપ્રીમ કોર્ટ કી સંવિધાનિક સક્રિયતા ઔર અંબેડકર કે પ્રતિ રાજનીતિક વફાદારી પ્રદર્શન કે દૌર મેં, દો અપ્રેલ કે બંદ મેં ઉત્પીડિત કી જુષ્ણિક દેખને કો મિલી થી; ક્યા દસ અપ્રેલ કે દબંગ કા તાંડવ દેખના હોણા?

હેમંત માલવીય

આપ, કેવળ એક ડરપોક હૈં, જો પાની છાનકર પીતે હૈં, આડમી કા ખુન બિના છા પ